

Література

1. Война санкцій. [Електронний ресурс] / Международное информационно-аналитическое агентство Washington ProFile. — Режим доступа: <http://www.washprofile.org/ru/node/6491>
2. Капелинский И.Ю. Причины возникновения конфликтов в процессе развития мировой торговли и формирование многосторонних механизмов их урегулирования: автореф. дис. на соискание научной степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 / Капелинский И.Ю. — М., 2004. — 20 с.
3. Маевский В. Торговые войны: причины и жертвы. [Електронний ресурс] / В. Маевский // Голос России. — Режим доступа: <http://rus.ruvr.ru/2009/07/23/991554.html>
4. Смбалян А.С. Международные торговые споры в ГАТТ/ВТО: избранные решения (1952-2005). — М.: Волтерс Клувер. — 344 с.
5. США в 80-е годы XX века. [Електронний ресурс] / Хронос. — Режим доступа: http://www.hrono.ru/198_us.php
6. Шмиттгофф Клайф Максимилиан. Экспорт: право и практика международной торговли / К.М. Шмиттгофф. — М.: Юридическая литература, 1993. — 512 с.
7. Шныпко А.С. Экономические войны: истоки, формы, цели, проблемы, перспективы. — К.: Генеза, 2007. — 376 с.
8. WTO. Disputes by country/territory. http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm

Статтю подано до редакції 4.03.11 р.

УДК 339.5

В. В. Олефіренко,
аспірантка кафедри міжнародної торгівлі
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЗАХИСНІ ЗАХОДИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ПІД ЧАС ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена особливостям застосування захисних заходів у міжнародній торгівлі в умовах глобальної економічної кризи. В статті проаналізовано кількість торговельних захисних методів, ініційованих країнами, що розвиваються та розвиненими країнами, виокремлено основні країни-лідери, які найбільше проводять антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні захисні розслідування та висвітлено застосування триади захисних заходів Україною.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: нетарифні обмеження, антидемпінгові заходи, компенсаційні заходи, спеціальні захисні заходи, Світова організація торгівлі.

АННОТАЦІЯ. Стаття посвящена особливостям применения защитных мер в международной торговле в условиях глобального экономического кризиса. В статье проанализировано количество торговых защитных методов, инициированных развивающимися и развитыми странами, выделены основные страны-лидеры, которые проводят антидемпинговые, компенсационные и специальные защитные расследования и освещены применения триады защитных мер Украиной.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: нетарифные ограничения, антидемпинговые меры, компенсационные меры, специальные защитные меры, Всемирная торговая организация.

ANNOTATION. The article covers the characteristic features integral to the implementation of protective measures in international trade during the global economic crisis. The article analyzes the quantity of trade protective methods initiated by developing and developed countries. It distinguishes the main leaders among the countries which implement antidumping, countervailing and special protective investigations and highlights the application of the protective measures triad by Ukraine.

KEY WORDS: nontariff restrictions, antidumping measures, countervailing measures, special protective measures, the World Trade Organization.

Постановка проблеми. Митний тариф сьогодні зберігає важливе значення як інструмент захисту у країнах, що розвиваються, і в розвинених країнах. Внаслідок значного скорочення та зв'язування ставок мита в рамках СОТ роль митного тарифу є меншою, ніж 20—30 років тому. У результаті зменшення тарифного захисту в якості ефективного засобу захисту в першу чергу застосовують нетарифні заходи. Існує велика кількість різноманітних нетарифних бар'єрів. Однак в умовах глобальної економічної кризи частіше використовуються такі нетарифні методи, як антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні захисні заходи. Отже, дослідження тенденцій і масштабів у застосуванні цих заходів наразі є досить актуальним.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблему застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних захисних торговельних розслідувань вивчають як вітчизняні, так

і зарубіжні науковці, а саме: А. А. Мазаракі, Т. М. Циганкова, Н. В. Горін, І. І. Дюмулен, А. В. Данільцев, Т. Б. Рубінштейн та ін. Крім того, міжнародними організаціями, зокрема, СОТ, ЄС, ОЕСР та аналітичним центром «Global Trade Alert» проводились дослідження із застосування торговельних захисних заходів в умовах глобальної економічної кризи.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження масштабів застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних захисних заходів у міжнародній торгівлі в умовах глобальної економічної кризи 2008—2009 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правилами СОТ дозволяється застосовувати заходи, спрямовані на захист від недобросовісної конкуренції (антидемпінгові і компенсаційні заходи) і спеціальні захисні заходи. Останні застосовуються лише в тому випадку, коли імпорту товарів збільшується до таких розмірів, що спричиняє значних збитків конкуруючій галузі національного виробництва. Спеціальні захисні заходи застосовуються, на відміну від антидемпінгових і компенсаційних, в умовах добросовісної конкуренції. Необхідно зазначити, що всі три типи заходів торговельного захисту подібні до методів митно-тарифного регулювання. Проте вони відносяться до заходів нетарифного регулювання.

Згідно статистики СОТ у світовій торгівлі антидемпінгові заходи є найбільш розповсюдженими. Перший закон про антидемпінгові заходи був ухвалений у Канаді на початку двадцятого століття з метою захисту ринку від хижацької цінової політики. З тих пір вживання антидемпінгового мита стало основним протекціоністським заходом.

Сутність антидемпінгових заходів полягає у встановленні додаткового мита або квоти на імпорту товарів, які продаються за демпінговими цінами. Під демпінгом, у загальному випадку, розуміється продаж товару в країні-імпортері за ціною нижчою, ніж та, що склалася на внутрішньому ринку країни-експортера. Еволюція інструментів регулювання міжнародної торгівлі зумовила появу різноманітних видів демпінгу, які різняться за методом дискримінації ціни (прямий, зворотний, валютний); джерелами відшкодування збитків експортера (самостійний, субсидійний); мотивами і термінами застосування (спорадичний, хижацький, постійний) [4, с. 240].

Антидемпінгові процедури спрямовані на боротьбу з недобросовісною конкуренцією. Антидемпінгове мито запроваджується

тільки після проведення розслідування щодо встановлення факту демпінгу і з'ясування того, що демпінговий експорт спричинив матеріальну шкоду галузі країни-імпортера. Отже, антидемпінгові заходи застосовуються не до всіх іноземних експортерів, а тільки до тих, які, поставляючи товари за кордон за цінами, нижчими, ніж на внутрішньому ринку, порушують встановлені міжнародним співтовариством правила конкуренції і своїми діями завдають шкоди підприємствам-конкурентам у країні-імпортері [3, с. 44].

Антидемпінгові заходи є сильним економічним інструментом, який застосовується країною-імпортером проти небажаного для неї імпорту. Така специфіка антидемпінгових заходів пов'язана з низкою обставин: ставки антидемпінгового мита, як правило, вищі за ставки звичайного мита та інших імпортних зборів з цього товару; експортер не може заздалегідь урахувати можливість і тим більше величину ставки антидемпінгового мита подібно до того, як він це зазвичай робить з митом, внутрішніми податками та зборами; у випадках щодо стягнення антидемпінгового мита діє правило зворотної сили — воно стягується з моменту, коли було розпочато ввезення товару за демпінговими цінами, а не з моменту встановлення факту демпінгу [2, с. 111].

На противагу антидемпінговим заходам компенсаційні заходи застосовуються країнами-членами СОТ досить рідко. Вони спрямовані на усунення дії неправомірних, за правилами СОТ, субсидій. У цьому випадку також встановлюється додаткове компенсаційне мито, призначене для «вилучення» субсидії і нейтралізації штучних конкурентних переваг імпортованого товару на внутрішньому ринку або квота. На практиці компенсаційні мита не завжди застосовуються з метою боротьби із зловживаннями конкурентів, а перетворюються на засіб протекціонізму. Такі мита, що часто сягають значних розмірів, неможливо обминути шляхом зниження експортних цін.

Застосування спеціальних захисних заходів є спробою компенсації зниження ефективності тарифних і нетарифних методів захисту внутрішнього ринку і національного виробництва в умовах зростаючої економічної взаємозалежності країн і небезпеки того, що економічна дестабілізація спочатку буде в одній країні, а потім і в інших. Сутність спеціальних захисних заходів полягає в тому, що країна, яка включила в своє законодавство або в міжнародний договір захисне застереження, отримує можливість, не

порушуючи угоди і не відмовляючись від своїх обов'язків, відмінити раніше надану тарифну поступку або ввести додаткові обмеження на імпорт як тимчасовий надзвичайний захід у тому випадку, якщо імпорт іноземних товарів збільшиться через непередбачувані обставини в такій мірі, що буде спричиняти серйозної шкоди національному виробництву [1, с. 326]. Отже, метою спеціальних захисних заходів є не посилення протекціонізму, не обмеження конкуренції на міжнародних ринках, а сприяння структурній перебудові в країні, яка застосовує захисні заходи, і сприяння відновленню конкурентоспроможності галузі промисловості, по відношенню до якої такий захід застосовується.

В умовах різкого спаду економічної активності в багатьох країнах підвищився рівень застосування протекціоністських та інших дискримінаційних торговельних заходів. Під час дослідження заходів, які впливають на міжнародну торгівлю, СОТ підтвердила, що з початку кризи було застосовано значну кількість різноманітних протекціоністських заходів, а саме: підвищення митних ставок, нетарифних обмежень та інших дискримінаційних заходів, які деформують торгівлю. Серед нетарифних заходів значна частка припадає на торговельні захисні методи: антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні захисні заходи.

Загальна кількість нових захисних заходів за перші три квартали 2009 року збільшилась на 30,3 % у порівнянні з аналогічним періодом 2008 року. Лідерами в ініціюванні тріади нових захисних заходів були країни, що розвиваються (68,2 % заходів). Решта (31,8 %) припадає на розвинуті країни (рис. 1).

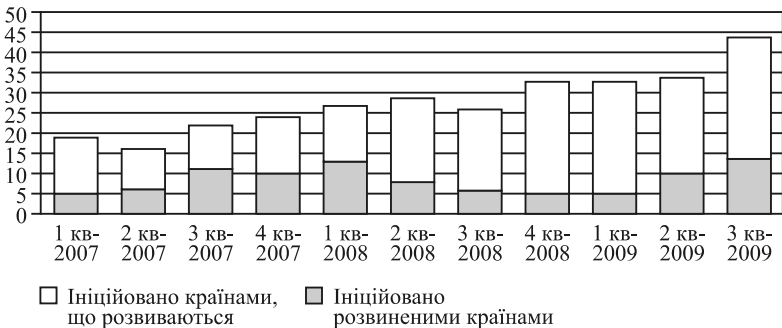


Рис. 1. Кількість торговельних захисних розслідувань, ініційованих країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами [7]

У четвертому кварталі 2009 року вперше з початку світової економічної кризи була помітна тенденція значного скорочення введення нових бар'єрів серед заходів торговельного захисту. Кількість нових розслідувань зменшилась на 23,8 % у порівнянні з четвертим кварталом 2008 року. Перший квартал 2010 року є другим кварталом поспіль, під час якого також спостерігається значне зниження застосування нових торговельних захисних заходів. Протягом цього періоду країнами-членами СОТ було розпочато лише 27 нових розслідувань, що на 20,1 % менше в порівнянні з першим кварталом 2009 року [5].

З січня 1995 р. до червня 2010 р. у світі було ініційовано 3752 антидемпінгових розслідувань, з них 2433 було завершено з прийняттям рішення про застосування антидемпінгових заходів (рис. 2).

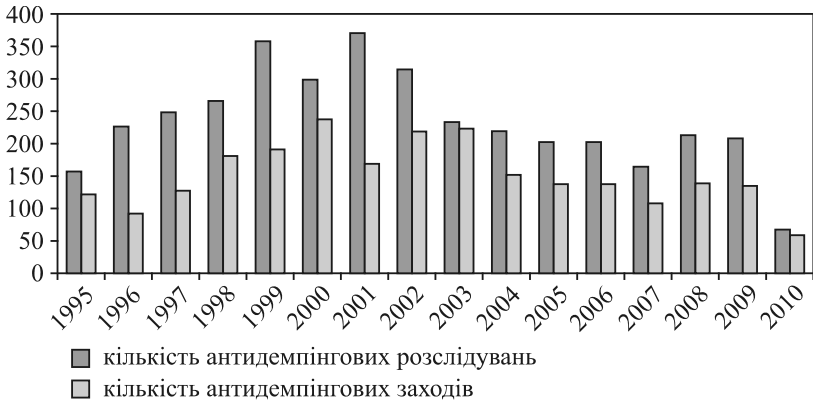


Рис. 2. Кількість антидемпінгових розслідувань і кількість випадків, у яких були застосовані антидемпінгові заходи, що були застосовані членами СОТ з 01.01.1995 р. до 30.06.2010 р. (побудовано за даними СОТ [8])

У період спаду світової економічної активності очікувалося, що поточна глобальна економічна криза призведе до значного збільшення ініціювання нових антидемпінгових розслідувань. Проте таке збільшення спостерігалось лише з середини 2008 р. до 2009 р. Взагалі кількість антидемпінгових розслідувань, ініційованих країнами-членами СОТ, у кінці 2009 року зменшилась і становила 209 розслідувань. За два квартали 2010 року було ініційовано 69 антидемпінгових розслідувань, з них 59 було завер-

шено з прийняттям рішення про застосування антидемпінгових заходів. Беззаперечними лідерами в ініціюванні антидемпінгових розслідувань та застосуванні антидемпінгових заходів були Індія, США, країни ЄС, Аргентина, Австралія, Південна Африка, Бразилія, Китай, Канада, Туреччина (табл. 1) [8].

Таблиця 1

**КРАЇНИ-ЛІДЕРИ В ІНІЦІУВАННІ
АНТИДЕМПІНГОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ**

Ініціатори	Кількість антидемпінгових розслідувань	Кількість випадків, у яких були застосовані антидемпінгові заходи
Індія	613	436
США	442	289
ЄС	414	269
Аргентина	277	190
Австралія	212	81
Південна Африка	212	128
Бразилія	184	105
Китай	182	137
Канада	152	94
Туреччина	145	142

З точки зору товарного охоплення антидемпінгових розслідувань, ніяких істотних змін не відбулося. Під антидемпінгові розслідування підпадали здебільшого продукція металургійної галузі та продукція хімічної промисловості. А серед країн, проти товарів яких були порушені антидемпінгові розслідування, слід виділити Китай, Республіку Корею, США, Японію, Індонезію, Таїланд, Індію, Росію.

Кількість компенсаційних розслідувань почала зменшуватись, на відміну від антидемпінгових, лише в перших кварталах 2010 року і становила 5 розслідувань, з них 4 завершено встановленням компенсаційних заходів проти продукції Китаю (2), В'єтнаму (1) і США (1) (рис. 3).



Рис. 3. Кількість компенсаційних розслідувань і випадків, у яких було встановлено компенсаційні заходи країнами — членами СОТ з 01.01.1995 р. до 30.06.2010 р. (побудовано за даними СОТ [8])

Взагалі, з 1995 року до липня 2010 року було запроваджено 143 компенсаційних заходів (усього ініційовано 250 розслідувань). Лідерами в ініціюванні компенсаційних розслідувань та застосуванні компенсаційних заходів є США, ЄС, Мексика, Бразилія, Південна Африка, Аргентина, Нова Зеландія. Позови стосувалися, насамперед, індійської і китайської продукції — 30 і 21 заходів відповідно [8].

Кількість спеціальних захисних розслідувань, як і компенсаційних, істотно зросла в 2009 році і становила 25 розслідувань. Проте це збільшення спостерігалось в основному в першій половині 2009 року, причому більшість з цих досліджень були припинені протягом року без прийняття заходів, що є очевидним, оскільки спостерігалось скорочення обсягів світової торгівлі (рис. 4). За два квартали 2010 року було ініційовано 18 спеціальних захисних розслідувань, з них 2 завершено встановленням захисних заходів. У цілому всіма країнами-членами за даними Секретаріату СОТ з 1995 по жовтень 2010 року було запроваджено 101 захід (усього ініційовано 216 розслідувань).



Рис. 4. Кількість спеціальних захисних розслідувань і випадків, у яких було встановлено захисні заходи країнами — членами СОТ з 01.01.1995 р. до 30.06.2010 р. (побудовано за даними СОТ [8])

Найбільша їх кількість спостерігалася у 2002 (14 заходів), 2003 (15) та 2009 роках (10). Лідерами в ініціюванні спеціальних захисних розслідувань і запровадженні захисних заходів були Індія, Туреччина, Чилі, Йорданія, Філіппіни, США. Спеціальні захисні заходи встановлювались здебільшого до імпорту хімічної продукції, алкогольних та тютюнових виробів, металургійної продукції, продукції тваринного походження.

Україна також використовувала заходи торговельного захисту своїх виробників. Так, за період з початку 1995 р. до червня 2010 р. було ініційовано 31 антидемпінгове та 8 спеціальних захисних розслідувань. Станом на грудень 2010 року проводиться 2 антидемпінгових та 3 спеціальних розслідування і застосовується 18 антидемпінгових та 2 спеціальних заходи. Наразі в Україні ще жодного разу не проводилися компенсаційні розслідування, а отже, й не застосовувалися компенсаційні заходи. Можливо, основною причиною є комплексність і складність указаних процедур, оскільки для ініціювання відповідних розслідувань, а також для застосовування за їх результатами торговельних заходів українським виробникам необхідно буде докласти певних зусиль для пошуку достовірної інформації, підготовці відповідної заяви, подачі коментарів [9].

Різке падіння кількості захисних торговельних заходів, введених у першому кварталі 2010 року, є несподіваним результатом. Проте з урахуванням кількості проведених розслідувань, що було розпочато на ранніх етапах глобальної економічної кризи, існує тенденція збільшення кількості захисних заходів у міжнародній торгівлі.

Наразі можна виокремити наступні причини збільшення застосування торговельних захисних методів. По-перше, це зворотна реакція країн, відносно яких було розпочато розслідування, тобто аналогічне застосування протекціоністських заходів. Наприклад, у жовтні 2007 року американська фірма розпочала антидемпінгове розслідування проти імпорту натрію з Франції. По завершенню розслідування було встановлено антидемпінгове мито у розмірі 62,62 %. У липні 2008 року ЄС, у свою чергу, почали антидемпінгове та компенсаційне розслідування проти імпорту натрію з США. По-друге, це пов'язано з тим, що всі інші країни також можуть почати застосовувати подібні захисні інструменти торговельної політики проти експортера одного товару, щоб запобігти недобросовісній конкуренції. Наприклад, Бразилія ініціювала антидемпінгове розслідування проти китайського взуття в грудні 2008 року. В цьому випадку Аргентина, наслідуючи антидемпінгові розслідування Бразилії, ініціювала власне антидемпінгове розслідування проти імпорту взуття з Китаю в березні 2009 року, Канада також розпочала антидемпінгове розслідування проти китайського взуття в лютому 2009 року [6].

Висновки з проведеного дослідження. В умовах глобальної економічної кризи збільшується кількість застосувань протекціоністських імпоротно-обмежуючих заходів. Не дивлячись на це, кількість антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних захисних заходів починаючи з кінця 2009 року була обмеженою. Найінтенсивніше такі обмежуючі заходи використовували країни, що розвиваються. Наразі лідером в ініціюванні тріади захисних розслідувань є Індія. Найбільше порушено розслідувань відносно китайської продукції. Не дивлячись на незначну кількість застосування торговельних захисних заходів в умовах глобальної економічної кризи, спостерігається тенденція до збільшення випадків, пов'язаних з зворотною реакцією тих країн, проти яких були започатковані розслідування.

Отже, для пом'якшення наслідків глобальної фінансової кризи в рамках системи СОТ країни-члени повинні лімітувати застосування протекціоністських заходів, які стримують розвиток міжнародної торгівлі, підтримувати і розвивати заходи для полегшення міжнародної торгівлі та економічної діяльності.

Література

1. Дюмулен И. И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование, Всероссийская академия внешней торговли: 2-изд. — М.: ВАВТ, 2009. — 544 с.
2. Мазаракі А. А. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: Навч. посіб. / Ред. А. А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2003. — 271 с.
3. Рубинштейн Т. Б. ВТО: практический аспект. — М.: Гелиос АРВ, 2004. — 528 с.
4. Циганкова Т. М. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. — К.: КНЕУ, 2003. — 660 с.
5. Bown Chad P. «The 1st Quarter 2010 Protectionism Data: Requests for New Trade Barriers Fall for Second Consecutive Quarter; Newly Imposed Barriers Also Fall» A Monitoring Report to the Global Antidumping Database, World Bank, 25 May 2010.
6. Bown Chad P. The Global Resort to Antidumping, Safeguards, and Other Trade Remedies Amidst the Economic Crisis. World Bank Policy Research Working Paper Series, 1 September 2009.
7. Bown Chad P. (2009) The Pattern of Antidumping and Other Types of Contingent Protection // World Bank. — 21 October 2009.
8. http://www.wto.org/english/tratop_e/tratop_e.htm — офіційна веб-сторінка СОТ.
9. http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=3478 6-офіційна веб-сторінка Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Статтю подано до редакції 8.02.11 р.

УДК 339.5

Ж. В. Лазаренко, аспірантка
кафедри міжнародної торгівлі
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ГЕНЕЗИС СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

АНОТАЦІЯ: У статті дано характеристику основних етапів розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин та описано генезу інструментів регулювання в контексті еволюції світової торгівлі. Розроблено періодизацію домінуючих торговельних політик, що використовувалися країнами світу залежно від періоду розвитку міжнародних відносин. Виділено нові тенденції в регулюванні